

Recenzja rozprawy doktorskiej ks. mgr. lic. Jakuba Wiśniewskiego

Homilia w teorii i praktyce Benedykta XVI

Promotor: ks. prof. dr hab. Henryk Sławiński

Wydział Teologiczny Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie

Rozprawa doktorska ks. mgr. lic. Jakuba Wiśniewskiego ma na celu – jak wynika z jej tematu i wprowadzenia do niej – całościowe naukowe opracowanie nauczania papieża Benedykta XVI na temat homilii, jak też praktyki liturgicznego głoszenia słowa Bożego przez niego. Podjęta w pracy analiza fragmentów dokumentów tego papieża dotyczących kwestii homilii, jak również wszystkich wygłoszonych przez niego homilii służy ostatecznie zbadaniu jego wierności w praktyce kaznodziejskiej temu, do czego wzywał w swoich teoretycznych ujęciach, oraz ukazaniu jej egzemplarycznego charakteru.

1. Opis rozprawy

Przedstawiona do recenzji dysertacja składa się ze strony tytułowej, abstraktu (s. 2), spisu treści (s. 3-5), wstępu (s. 6-11), trzech rozdziałów (s. 12-195), zakończenia (s. 196-198), *summary* (s. 199-200), wykazu skrótów (s. 200) i bibliografii (s. 201-237).

We wstępie autor nakreśla najpierw perspektywę badawczą całej pracy: przybliży krótko postać Benedykta XVI jako jednego najwybitniejszych myślicieli i teologów drugiej połowy XX i pierwszych dekad XXI wieku; podaje założenia i cel pracy, wymienia dwa podstawowe dokumenty zawierające wypowiedzi tego papieża na temat homilii, jak też źródła, z których pochodzą teksty (głównie w języku polskim, niekiedy angielskim) wygłoszonych przez niego w trakcie siedmioletniego pontyfikatu 352 homilii; prezentuje stan badań nad podjętym w pracy zagadnieniem i omawia najważniejsze publikacje z obszaru homiletyki, wnoszące istotny wkład w rozważaną kwestię. Następnie jasno i wyczerpująco opisuje metodologię swojej dysertacji. Mają być w niej zastosowane metody wypracowane przez nauki teologiczne praktyczne, a więc zasadniczo metodologiczny paradygmat (schemat) analizy pastoralnej, a obok niego także inne pomniejsze metody takie jak: analiza, synteza,

opis, obserwacja czy metoda lingwistyczna. Dalsza część wstępu poświęcona jest krótkim opisom zawartości poszczególnych rozdziałów.

Pierwszy rozdział (s. 12-66), zatytułowany *Homilia w teorii Benedykta XVI*, mający charakter kryteriologiczny, ukazuje na podstawie Objawienia i współczesnego *Magisterium Ecclesiae* nauczanie tego papieża na temat homilii. Drugi rozdział (s. 67-177), pt. *Homilia w praktyce Benedykta XVI*, ma charakter kairologiczny i został poświęcony opisowi oraz analizom treści jego homilii. W trzecim rozdziale (s. 178-195), prakseologicznym, noszącym tytuł *Wkład papieża Benedykta XVI w teorię i praktykę homilii*, sformułowana została ocena jego przepowiadania liturgicznego oraz wskazania na cechy uniwersalne odnoszące się zarówno do teorii homilii, jak i jej głoszenia w praktyce.

Zakończenie (s. 196-198) zawiera podsumowanie wyników pracy i wnioski końcowe. Dysertację wieńczy obszerna, licząca niemalże 36 stron, bibliografia, podzielona na trzy segmenty: źródła, literatura przedmiotu i literatura pomocnicza.

2. Ocena struktury pracy

Rozprawa ks. Jakuba Wiśniewskiego spełnia w całości wymóg odpowiedniości pomiędzy tematem i założonym w nim problemem badawczym a jego rozwinięciem w kolejnych częściach pracy. Opiera się ona na założeniu, że zarówno teoria homiletyczna Benedykta XVI, jak i wygłoszone przez niego w czasie sprawowania posługi biskupa Rzymu homilie domagają się całościowego i dogłębnego opracowania naukowego. Autor jest bowiem przekonany, że w tym cennym materiale, w którym odzwierciedlają się wielka wiedza i doświadczenie emerytowanego papieża oraz jego głęboka więź z Bogiem, zawarte są uniwersalne pouczenia i wzorce do naśladowania dla wszystkich homilistów. Podejmuje się zatem tego zadania, chcąc ostatecznie wykazać, jak wielki jest wkład tego papieża w rozwój teorii homilii oraz praktyki przepowiadania liturgicznego.

Lektura pracy pozwala uznać, że cel ten został osiągnięty. Dokonało się to w następujący sposób: Najpierw (rozdział I) autor szeroko przedstawił i dokładnie przeanalizował wypowiedzi papieża na temat homilii zawarte w dwóch jego adhortacjach: *Sacramentum caritatis* (pkt 46) z 2007 roku i *Verbum Domini* (pkt 52-71; szczególnie pkt 59) z 2010 roku. Czynił to w kluczu 5 kwestii: homilia jako część liturgii; zadania homilii; podmiot przepowiadania homilijnego; kwestie formalne, zwłaszcza przygotowanie homilii i cechy homilisty; błędy popełniane przy głoszeniu homilii. Następnie (rozdział II) autor przeanalizował 352 teksty homilii Benedykta XVI pod kątem wierności jego własnemu

nauczaniu na temat homilii. Spojrzał na nie kolejno w czterech aspektach: liturgicznym, doktrynalnym, moralnym i formalnym, odsłaniając stopniowo ich niezwykle bogactwo treściowe. Na końcu zaś (trzeci rozdział) – na podstawie przeprowadzonych badań - autor dokonał ewaluacji teorii homilii i praktyki przepowiadania homilijnego Benedykta XVI, ukazując zarówno jego walory, jak i mankamenty. Zwieńczeniem pracy autora jest ukazanie uniwersalnego charakteru nauczania i przepowiadania tego papieża oraz jego wkładu w rozwój obu dziedzin (zwrócenie uwagi na potrzebę poprawy jakości homilii; przygotowanie homilii w myśl zasad *lectio divina*; zlecenie przygotowania *Dyrektorium homiletycznego*), jak też wniosek końcowy, iż Benedykt XVI w swoim przepowiadaniu liturgicznym był wierny temu, czego sam nauczał.

Z tego przeglądu wynika, że struktura pracy jest logiczna i spójna, do czego niewątpliwie przyczyniają się też jasno sformułowane wprowadzenia do każdego rozdziału i zamieszczone na ich końcu streszczenia. Czytelnik czuje się prowadzony przez autora.

3. Ocena merytorycznej zawartości rozprawy

Z powyższego opisu i oceny struktury pracy wynika, że jej treść może być ujęta w dwóch aspektach: teoretycznym i praktycznym:

a) W aspekcie teoretycznym rozprawa stanowi wartość nie tylko ze względu na interesujące, obszerne i dogłębne przedstawienie podjętego zagadnienia. W tym aspekcie praca jest dobrze umotywowana, osadzona na bogatej literaturze.

Autor wykazał się dobrą znajomością dokumentów kościelnych i literatury przedmiotu, a przede wszystkim szeroką wiedzą teologiczną, którą potrafił samodzielnie wykorzystać w prowadzonych przez siebie analizach teologicznych. Przedstawione do recenzji studium jest na wskroś naukowe, oparte na dobrej metodologii. Doktorant niczym wprawny naukowiec posługuje się umiejętnie, w sposób przemyślany, różnymi metodami, odpowiednio je dobierając, w zależności od etapu i problematyki swoich badań, które potrafi systematyzować i przedstawiać w sposób kreatywny i komunikatywny. Podziw budzą oceny stylu Benedykta XVI, jak również analizy językowe jego homilii - godne wytrawnych językoznawców i filologów. Autor nie lękał się też mówić w swojej pracy o mankamentach liturgicznej posługi słowa papieża i odnieść się do związanych z nią pewnych kwestii spornych.

Rozprawa ks. Wiśniewskiego stanowi niewątpliwie cenny przyczynek do rozwoju polskiej teologii homiletycznej, a w tym homiletyki materialnej i formalnej, jak też teologii słowa Bożego i historii kaznodziejstwa. W obliczu dziś wcale nierzadkiego nierozumienia istoty homilii czy wręcz jej kontestowania i zastępowania kazaniem katechizmowym wiedza na temat przepowiadania w obrębie liturgii przedstawiona w tej dysertacji mogłaby rozjaśnić umysły wielu duszpasterzy czy kaznodziejów i zmienić ich nastawienie do niego.

b) W wymiarze praktycznym cała praca, a zwłaszcza te jej fragmenty, w których autor wskazuje na egzemplaryczność liturgicznej posługi słowa papieża Benedykta XVI, stanowi w gruncie rzeczy praktyczną lekcję przepowiadania homilijnego. Dlatego powinna być wykorzystana w obrębie dydaktyki kaznodziejstwa i formacji permanentnej prezbiterów.

4. Ocena strony formalnej rozprawy

Język, jakim autor się posługuje w swojej rozprawie, jest na ogół poprawny i zrozumiały – tylko niekiedy zdarzają się błędy w pisowni wielką i małą literą czy niepotrzebnie postawione przecinki oraz tzw. „literówki”. Trafiają się również wyrażenia potoczne i sformułowania właściwe dla stylu publicystycznego, dla których w pracy naukowej nie powinno być miejsca.

Podstawą pracy stała się obszerna literatura – przeważnie polskojęzyczna. W przypisach i bibliografii pojawia się jednak kilka pozycji w języku angielskim i po jednej w językach francuskim, włoskim i niemieckim, co stanowi dodatkowy walor tej pracy. Patrząc na całość podanej literatury można powiedzieć, że została wykorzystana w sposób wystarczający. Obszerny spis bibliograficzny został ułożony generalnie poprawnie - z przejrzystym podziałem na trzy segmenty. Pierwszy – podający źródła – został podzielony na kilka grup: Pismo Święte, Magisterium Kościoła, a w jego ramach: dokumenty soborowe; dokumenty papieży: Paweł VI, Jan Paweł II, Benedykt XVI, homilie [Benedykta XVI], Franciszek; dokumenty Kurii Rzymskiej; dokumenty biskupów. Niezrozumiałe jednak wydaje się umieszczenie długiej listy homilii Benedykta XVI w grupie dokumentów papieży, tuż za dokumentami tego papieża. Właściwsze było by moim zdaniem wyszczególnienie jej w ostatniej, osobnej grupie źródeł.

Cytowanie jest prawidłowe i jednolite w całej rozprawie. Wykaz skrótów wydaje się pełny. Oznakowanie poszczególnych części pracy czytelne. Autorowi nie udało się niestety zachować odpowiednich proporcji w objętości poszczególnych rozdziałów: pierwszy liczy

54 strony, drugi (najobszerniejszy) 110 stron, trzeci zaledwie 17. Na tle profesjonalnej prezentacji treści rozprawy ta nieproporcjonalność w objętości jej trzech rozdziałów nieco razi. Może trzeba było rozważyć podzielenie pracy na dwie duże części i w ramach każdej z nich uporządkować treści w kilku krótszych rozdziałach.

5. Wnioski końcowe

Rozprawa ks. mgr. lic. Jakuba Wiśniewskiego brana w całości stanowi dużą wartość, tak w aspekcie teoretycznym, jak i praktycznym. Jest ona cenna przede wszystkim dlatego, że kompetentnie, w sposób naukowy i całościowy przedstawia teorię i praktykę homilii emerytowanego papieża, dostarczając czytelnikowi nie tylko wiedzę na temat istoty homilii, ale też godny naśladowania przykład homilisty.

Wymienione wyżej mankamenty recenzowanej pracy nie umniejszają jej wartości w sposób zdecydowany. Sygnalizują one konieczność pewnych zmian i dopracowań, zwłaszcza wtedy, gdyby rozprawa miała ukazać się drukiem, za czym bardzo bym optował.

Mając to wszystko na uwadze, stwierdzam, że dysertacja ks. mgr. lic. Jakuba Wiśniewskiego pt. *Homilia w teorii i praktyce Benedykta XVI* spełnia wymogi stawiane pracom doktorskim, tzn. stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego, prezentuje wiedzę teoretyczną kandydata w wybranej przez niego dyscyplinie naukowej oraz ukazuje jego umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Kieruję zatem do Rady Dyscypliny Nauki Teologicznej Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie wniosek o dopuszczenie recenzowanej rozprawy do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Leszno, 28 stycznia 2022 r.

ks. dr hab. Adam Kalbarczyk, prof. UAM
Zakład Teologii Praktycznej
Wydziału Teologicznego
Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza
w Poznaniu